

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

Список літератури: 1. *Борейко В. Е.* История охраны природы Украины X век – 1980 г. / В. Е. Борейко. – К. : Киев. еколого-культ. центр, 2001. – 544 с. 2. *Вакулюк П. Г.* Нариси з історії лісів України / П. Г. Вакулюк. – Фастів: Поліфаст, 2000. – 624 с. 3. *Редько Г. И.* История лесного хозяйства России: моног. / Г. И. Редько. – М.: ВНИИЛМ, 2004. – 456 с. 4. Сталинский план преобразования природы. Великие стройки коммунизма / Сб. документов. – М.: Госполитиздат, 1952. – 86 с. 5. СУ УССР.

ОРГАНИЗАЦИОННО–ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ НАСАЖДЕНИЯ НОВЫХ ЛЕСОВ В УССР В 1954 – 1964 ГГ.

Киндюк Б.В.

В статье рассмотрены изданные в период «хрущевского десятилетия» (1954 – 1964 г.) законодательные акты по насаждению в УССР новых лесов. Исследованы причины принятия таких документов и их содержание, отмечен низкий уровень исполнительской дисциплины по их реализации и фиксации в них малореальных для выполнения на практике задач и положений.

Ключевые слова: новые леса, правовое регулирование, законодательный акт, «хрущевское десятилетие».

ORGANIZATIONAL AND LEGAL REGULATION ON NEW FORESTS CREATING IN THE USSR, 1954-1964

Kindyuk B.V.

Legislation on creating of new forests in the USSR, issued during the «Khrushchev decade» (1954-1964) analyzed in the article. The reasons for the adoption and content of the acts are investigated; the low level of executive discipline to implement it, and fixing of unrealistic tasks and regulations are regarded.

Key words: new forests, regulation, legislation, «Khrushchev decade».

Надійшла до редакції 28.10.2011 р.

УДК 349.6

А.К. Соколова,
канд. юрид. наук, доцент
Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого», м. Харків

ВИЗНАЧЕННЯ СИСТЕМИ ПРИНЦИПІВ ФЛОРИСТИЧНОГО ПРАВА

У даній публікації досліджуються групи й види принципів флористичного права, визначається їх система. Сформульовані пропозиції з удосконалення екологічного законодавства, в тому числі флористичного.

Ключові слова: принципи права екологічного, флористичного, система принципів флористичного права.

У правовій літературі зазначається, що принципи права за своєю сутністю є узагальненим відображенням об'єктивних закономірностей розвитку суспільства, людства в цілому. Притаманна принципам права властивість універсального й абстрактного засвоєння соціальної дійсності, як підкреслюють науковці, зумовлює їх особливу роль у структурі правової системи, механізмі правового регулювання, правосвідомості та ін. [13, с. 134].

З урахуванням сказаного, зважаючи на нагальну потребу наукового обґрунтування функціонування принципів екологічного права взагалі і флористичного, зокрема, метою дослідження є комплексне вивчення наукової літератури, а також екологічного законодавства стосовно цієї проблеми. З огляду на окреслення цілей завданнями роботи є з'ясування зазначених принципів, їх системи і класифікації.

Актуальність статті підтверджується тим, що вказані питання щодо вирішення системи принципів флористичного права ще не були предметом наукових пошуків. Між тим у загальнотеретичному аспекті принципам права приділялась увага такими науковцями, як М. І. Байтін, В. В. Копейчиков, М. М. Марченко, С. П. Погребняк [Див.: 1; 13;

10; 11]; галузеві принципи теж певною мірою досліджувались [Див.: 3; 12; 14].

Принципи права, як правило, можуть бути прямо сформульовані в законодавстві або ж впливати з його загального змісту.

У наукових правових джерелах підкреслюється, що існує розгалужена система принципів екологічного права, які можуть реалізовуватися на міжнародному, регіональному й національному рівнях. Їх додержання в процесі законотворчості дозволить: (а) створити струнку, збалансовану систему норм, яка регулює екологічно значиму поведінку людей, що не може порушувати сталості, загальноправового порядку і структури права в цілому, і (б) розраховувати на ефективну реалізацію правових приписів про охорону навколишнього природного середовища [4, с. 26].

Останнім часом екологічне законодавство, в том числі й вітчизняне, передбачають включення окремих статей, присвячених визначенню відповідних положень, до змісту законів і кодексів. Приміром, ст. 3 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» називає 13 основних приписів його охорони [2; 1991. – № 41. – Ст. 546], а ст. 5 Земельного кодексу України [2; 2002. – № 3,

4. – Ст. 27] закріплює принципи земельного законодавства, зокрема: (а) забезпечення рівності права власності на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад і держави; (б) невтручання держави в реалізацію громадянами, юридичними особами й територіальними громадами своїх прав щодо володіння, користування й розпорядження землею, крім випадків, передбачених законодавством; (в) забезпечення раціонального використання й охорони земель; (г) гарантування прав на землю; (д) пріоритет вимог екологічної безпеки. Стаття 9 Закону України «Про тваринний світ» [2; 2002. – № 14. – Ст. 97] передбачає необхідність додержання під час проведення заходів з охорони, раціонального використання й відтворення тваринного світу низки відповідних принципів, до яких відносять: (а) збереження умов існування видового й популяційного різноманіття тваринного світу у стані природної волі; (б) недопустимість погіршення середовища існування, шляхів міграції й умов розмноження диких тварин; (в) збереження цілісності природних угруповань диких тварин; (г) додержання науково обґрунтованих нормативів і лімітів експлуатації об'єктів тваринного світу, забезпечення невиснажливого їх використання,

а також відтворення; (д) раціональне використання корисних властивостей і продуктів життєдіяльності диких тварин; (е) платність за спеціальне використання об'єктів тваринного світу.

Окрім того, у ст. 4 Закону «Про екологічну мережу України» [2; 2004. – № 45. – С. 520] зазначається, що формування, збереження й використання екомережі здійснюється відповідно до перелічених у даному Законі принципів, як-от: (1) забезпечення цілісності екосистемних функцій складових елементів екомережі; (2) збереження й екологічно збалансована експлуатація природних ресурсів на території екомережі; (3) призупинення втрат природних і напівприродних територій, зайнятих рослинними угрупованнями природного походження й комплексами, зміненими в процесі людської діяльності; (4) розширення площ територій екомережі; (5) забезпечення державної підтримки, стимулювання суб'єктів господарювання при створенні на їх землях територій і суб'єктів природно-заповідного фонду, інших територій, що підлягають особливій охороні, розвитку екомережі; (6) забезпечення участі громадян та їх об'єднань у розробленні пропозицій і прийнятті рішень щодо формування, збереження й використання екомережі;

(7) поєднання екомереж національної і суміжних країн, що входять до Всеєвропейської екомережі, всебічний розвиток міжнародної співпраці у цих сферах та ін.

Аналіз наведеного дозволяє дійти висновку щодо вторинного характеру підгалузевих принципів екологічного права стосовно галузевих. Так, до основних галузевих принципів екологічного права Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» віднесено:

- пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів і лімітів експлуатації природних ресурсів при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності;

- гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей;

- запобіжний характер заходів з охорони навколишнього природного середовища;

- екологізацію матеріального виробництва на підставі комплексності рішень у питаннях охорони навколишнього природного середовища, використання й відтворення відновлюваних природних ресурсів, широкого впровадження новітніх технологій;

- збереження просторової й видової різноманітності й цілісності природних об'єктів і комплексів;

- науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних і соціальних інтересів суспільства на підставі поєднання міждисциплінарних знань екологічних, соціальних, природничих і технічних наук і прогнозування стану навколишнього природного середовища;

- обов'язковість екологічної експертизи;

- гласність і демократизм при прийнятті рішень, реалізація яких впливає на стан навколишнього природного середовища і формування у населення екологічного світогляду;

- науково обґрунтоване нормування впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище;

- безоплатність загального і платність спеціального використання природних ресурсів для господарської діяльності;

- стягнення збору за забруднення навколишнього природного середовища й погіршення якості природних ресурсів, компенсацію шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

- вирішення питань охорони навколишнього природного середовища й експлуатації природних ресурсів з урахуванням ступеня антропогенної змінності території, сукупної дії чинників, негативно впливаючих на екологічну обстановку;

– поєднання заходів стимулювання й відповідальності у справі охорони навколишнього природного середовища;

– розв'язання проблем охорони навколишнього природного середовища на засадах широкого міждержавного співробітництва.

Як зазначається в науковій правовій літературі, існує постійна потреба чіткого визначення рівня закріплення принципів права в законодавстві. Так, досліджуючи систему принципів екологічного права російські правознавці, виходячи з аналізу нормативно-правових актів Президента РФ та Уряду РФ стверджують, що нерідко такі принципи містяться саме в цих актах. Вони роблять висновок: якщо теоретично і практично не виключається формулювання принципу в будь-якій нормі права, то найбільш юридично обґрунтованим було б його закріплення саме на рівні закону [9, с. 36, 37].

Саме з останньою точкою зору щодо необхідності закріплення нормативними актами на рівні законів основних принципів у регулюванні відповідних правових відносин, вважаємо, слід погодитись.

Констатуючи вказане закріплення принципів в екологічному законодавстві як позитивне, зазначимо, що фахівці не до-

сягли однаковості в позиціях щодо остаточного визначення цих принципів, їх системи та класифікації.

Аналізуючи чинне українське екологічне право й законодавство в розглядуваній царині, науковці називають найважливішими для цієї галузі такі принципи: (1) системності й комплексності в регулюванні екологічних відносин; (2) пріоритетність права громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля; (3) сталого розвитку як підстави гармонійного розв'язання соціальних, економічних та екологічних проблем; (4) запобігання екологічній шкоді; (5) раціонального використання природних ресурсів; (6) особливої охорони природних територій та об'єктів, що мають підвищену екологічну цінність; (7) платності спеціального природокористування; (8) поєднання прав та обов'язків суб'єктів; (9) стимулювання й відповідальності у сфері дії екологічного права та ін. [5, с. 19-21].

Поглиблено вивчивши названий перелік принципів екологічного права, наголосимо, що переважна їх більшість зафіксована безпосередньо в ст. 3 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», положення якого служать підґрунтям для визначення засад правового регулювання в досліджуваній царині.

Ю. С. Шемшученко, автор наведеної систематизації принципів екологічного права, особливо виділив як визначальний принцип системності й комплексності в регулюванні екологічних відносин. На переконання вченого, його визначальність відіграє основну роль у науковому обґрунтуванні формування галузі екологічного права й обумовлена закономірностями зв'язків у системі «людина – навколишнє природне середовище». Також із цим принципом пов'язуються повнота, всебічність і якість правового впорядкування екологічних відносин [5, с. 19].

У наукових дослідженнях, присвячених з'ясуванню питань, пов'язаних зі специфікою основоположних еколого-правових принципів, їх формуванням і змістом, правники пропонують їх перелік. Це принципи правового забезпечення (а) гармонійної взаємодії суспільства і природи, (б) екологічної безпеки, (в) належності природних об'єктів численним суб'єктам для їх використання з метою задоволення інтересів останніх [14, с. 9, 10]. Наприклад, Г. В. Анісімова серед перелічених принципів основним називає перший, який визначає, по суті, головну спрямованість розвитку екологічного права. До такого трактування ієрархії вказаних принципів долучаються й

інші фахівці в галузі екологічного права [6, с. 15]. Виходячи із впливу, який справляє зазначений принцип на всю систему екологічного права, виокремлення його як провідного є цілком виправданим та обґрунтованим.

Більшість фахівців із загальної теорії права вирізняють підстави, за якими можна класифікувати принципи, що діють у праві: за формою нормативного вираження і сферою дії, за змістом і сферою суспільних відносин, на які поширюються принципи, за характером суспільних закономірностей, що в ньому відбиваються. За останньою ознакою, приміром, М. А. Вороніна виділяє загальнолюдські, загальні принципи права, міжгалузеві, галузеві та окремих інститутів права [8, с. 198, 199].

Підкреслимо, що в наведеній класифікації бракує принципів підгалузевих. Але деякі вчені називають і цей їх вид [14, с. 8]. На їх переконання, підгалузевими вважаються принципи, властиві певним підгалузям (у даному випадку екологічного права), що знаходяться в підлеглому становищі щодо принципів галузевих. Останні ж підкреслюють особливості конкретної галузі права й нарівні з предметом і методом сприяють її індивідуалізації як основної самостійної в загальній системі права [8, с. 204].

При визначенні принципів основних підгалузей екологічного права (земельного, водного, надрового, атмосфероповітряного, фауністичного, флористичного (в тому числі й лісового) та ін.) враховуються передусім природні характеристики відповідних природних об'єктів та їх екологічне й економічне значення для суспільства.

Розглянемо систему принципів однієї з підгалузей екологічного права. Принципи флористичного права становлять собою основоположні ідеї, які або висловлені в законі, або впливають з нього й відповідно до яких регулюються флористичні відносини. Зазначені принципи мають свою систему. У юридичних джерелах наведено їх перелік, що містить наступні з них: а) правове забезпечення збереження біорізноманіття; б) урахування визначення рослинного світу як природного об'єкта, природного ресурсу й одночасно нерухомого майна, об'єкта права власності та інших прав; в) правове закріплення комплексного використання об'єктів рослинного світу; г) правове забезпечення стимулювання власників і користувачів останніх щодо належної їх експлуатації; д) правове забезпечення невиснажливого користування цими об'єктами; е) правове забезпечення відтворення об'єктів рослинного світу; є) законодавчого закріплення

збереження екологічних функцій рослинного світу з охорони життя і здоров'я людини, покращання стану довкілля й розвитку економіки; ж) урахування особливостей названих об'єктів при встановленні спеціальних видів користування цими об'єктами; з) законодавчого закріплення охорони об'єктів рослинного світу [12, с. 67, 68].

Таким чином, підґрунтя системи підгалузевих принципів флористичного права складають вищевказані основні принципи, які, у свою чергу, щодо загальногалузевих принципів права екологічного знаходяться в підлеглому становищі.

Крім основних підгалузевих принципів до системи принципів флористичного права належать також принципи його правових інститутів. Специфіка цих принципів відзначається особливостями відповідних правовідносин, що відбивають характеристику такого об'єкта правового регулювання, як рослинний світ. При визначенні системи вказаних принципів також слід враховувати наявність у складі останнього певних складових елементів, категорій і видів, які, у свою чергу, визначатимуть певні види їх правових режимів.

Флористичне право відчуває на собі вплив якостей, притаманних усій правовій системі, в тому числі й системі екологічного права. До принципів же флористичного права належать тільки ті, що

характеризують виключно флористичні правовідносини з урахуванням їх специфіки й ознак.

Серед усіх принципів флористичного права слід виокремити ті, що виступають як переважні. Цього висновку можна дійти з огляду на наукові доробки фахівців різних галузей права.

У правових джерелах іноді підкреслюється, що, наприклад, серед принципів, наприклад, земельного права існує певна ієрархія, де одні принципи преважують над іншими. Приміром, принцип забезпечення сприятливого екологічного середовища є головнішим порівняно з принципом раціонального використання земель [7, с. 44, 45].

Інші вищенаведені принципи флористичного права логічно впливають з першого і друго-

го принципів – правового закріплення збереження біорізноманіття й урахування тлумачення рослинного світу як природного об'єкта, природного ресурсу й одночасно нерухомого майна, тобто об'єкта права власності та інших прав.

Таким чином, усе викладене в даній статті свідчить, що на даний час можна стверджувати, що (1) принципи флористичного права становлять певну систему, (2) серед них вирізняються основні, інституційні й переважні з урахуванням їх важливості й сутності. Зважаючи на те, що, звичайно, не всі питання, що виникають на практиці щодо порушених проблем, знайшли своє відбиття в роботі, необхідність подальших наукових пошуків залишається актуальною.

Список літератури: 1. Байтин М. И. О принципах и функциях права: новые моменты / М. И. Байтин // Известия вузов: Правоведение. – 2000. – № 3. – С. 4-16. 2. Відомості Верховної Ради України. 3. Волков Г. А. Принципы земельного права России: моногр. / Г. А. Волков. – М.: Городец, 2005. – 336 с. 4. Дубовик О. Л. Экологическое право: элементарный курс [2-е изд., перераб. и доп.] / О. Л. Дубовик. – М.: Юристъ, 2004. – 301 с. 5. Екологічне право України: акад. курс: [підруч.] / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – 2-ге вид. – К.: Юрид. думка, 2008. – 720 с. 6. Екологічне право України: підруч. [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / за ред. А. П. Гетьмана, М. В. Шульги. – Х.: Право, 2009. 7. Ерофеев Б. В. Земельное право России: учебник [для юрид. вузов] / Б. В. Ерофеев. – М.: Профобразование, 2002. – 656 с. 8. Загальна теорія держави і права: підруч. [для студ. юрид. вищ. навч. закл.] / за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Х.: Право, 2009. – 584 с. 9. Игнатъева И. А. Значение Земельного кодекса в законотворческой деятельности по регулированию экологических отношений / И. А. Игнатъева // Эколог. право. – 2003. – № 1. – С. 10. Общая теория государства и права: акад. курс [в 2-х т.] / под. ред. М. Н. Марченко. – Т. 2: Теория права. – М.: Зерцало, 1998. – 640 с. 11. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): моногр. – Х.: Право, 2008. – 240 с. 12. Соколова А. К. Флористичне право України: проблеми формування та розвитку: моногр. – Х.: Право, 2009. – 288 с. 13. Теорія держави і права: навч. посіб. / за заг. ред. С. Л. Лисенкова, В. В. Колейчикова. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 368 с. 14. Чаусова Л. Л. Принципи екологічного права: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.06 / Л. Л. Чаусова. – Х., 1998. – 14 с.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ СИСТЕМЫ ПРИНЦИПОВ ФЛОРИСТИЧЕСКОГО ПРАВА Соколова А.К.

В данной публикации исследуются группы и виды принципов флористического права, определяется их система. Сформулированы предложения по усовершенствованию экологического законодательства, в том числе флористического.

Ключевые слова: принципы права экологического, флористического, система принципов флористического права.

DEFINITION OF SYSTEM PRINCIPLES FLORISTICHNOGO RIGHTS Sokolova A. K.

This publication explores the Group and of the principles of the floristichnogo right is determined by their system. Formulated proposals for improvement of the environmental legislation, including the floristichnogo.

Key words: principles of environmental law, floristichnogo, floristichnogo principles of law.

Надійшла до редакції 28.10.2011 р.